

A holnap tudósai

A Bolyai Ösztöndíjasok Klubja megkeresett bennünket, és helyet kért olyan információk számára, amelyek nagyon fontosak lehetnek a tudományos pályájuk kezdeti szakaszán dolgozó fiataloknak. Örömmel támogatjuk a kérést, és igyekszünk helyet adni minden olyan szervezetnek, társaságnak, amely fiatalok tudományos képzésével, tehetségek felkutatásával, a „holnap tudósainak” szóló programokkal foglalkozik – az általános iskolától az egyetemig. Mostani számunkban négy szervezet bemutatkozását olvashatják, s reményeink szerint ezeket majd mások is követik. Megkértük dr. Csermely Péter professzort, akinek ilyen irányú tevékenysége jól ismert, hogy mint külső szerkesztő gondozza ezt az új rovatot, amely előreláthatóan 2-3 havonta jelenik majd meg. Ezúton is kérünk mindenkit, aki ehhez a munkához csatlakozni kíván, hogy vegye fel vele a kapcsolatot (csermely@puskin.sote.hu).

Csányi Vilmos

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BOLYAI JÁNOS KUTATÁSI ÖSZTÖNDÍJASOK AKADÉMIAI KLUBJA (BOLYAI KLUB)

Részlet a Klub Alapszabályából

„A klub célja, hogy a tehetséges, képzett, tudományos munkáikban jelentős eredményeket elérő Bolyai-ösztöndíjas fiatal kutatók egyedi környezetben, klubszerűen működő helyen találkozhassanak egymással és vendégeikkel, elősegítve ezzel olyan szellemi műhely kialakítását, amely hosszabb távon is meghatározó közéleti, értelmiségi, gondolkodó szellemi tevékenység fórumaként szolgálhat, amely segít megteremteni a *Bolyaiság* tradícióját és kiváltja annak tiszteletét.”

A Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási ösztöndíjasok Akadémiai Klubja (röviden: Bolyai Klub) tavasz-

szal alakult a Bolyai-ösztöndíjasok szervezésében. Az MTA vezetői, valamint a Bolyai Kuratórium is támogatta kezdeményezésünket. Az alakuló közgyűlésünk volt egyben első klub-rendezvényünk is, amelyen Glatz Ferenc, az MTA elnöke tartott előadást a Bolyai-ösztöndíjasok generációját érintő tudománypolitikai kérdésekről. A klub havi rendszerességgel tartja rendezvényeit az MTA Roosevelti téri székházában.

Eddigi programjainkról

- 2001 áprilisában Horváth Attila katonai logisztikus (ZMNE, BJKMFK) klubunk név-

adója, Bolyai János ellentmondásos katonai pályafutásáról tartott vitaindítót. Az előadás egyik érdekessége az a kevésbé ismert tény volt, hogy Bolyai János a híressé vált tételeit a bécsi császári-királyi mérnökakadémián folytatott tanulmányai alatt kezdte el kidolgozni, és az *Appendix*-et mérnökkari tisztként fejezte be.

- Májusban Tasnádi Attila közgazdász-matematikus vitaindító előadásában a sokak által félreértelmezett játékelmélet lényegéről, módszereiről és felhasználásának lehetőségeiről beszélt. A résztvevők érdekesnek találták a témát, amely alkalmat adott arra, hogy ki-ki a saját tudományterülete (politológia, szociológia, közgazdaságtan, műszaki- és természettudományok stb.) szemszögéből mondjon véleményt a játékelmélet által nyújtott modellezés lehetőségeiről.

- Júniusban a magánkezdeményezésre felújított Bolyai-díj első díjazottja, Freund Tamás, a KOKI igazgatóhelyettese volt a vendégünk. Az MTA egyik legfiatalabb akadémikusa az összejövetelen tudományos életútja tapasztalatainak és saját kutatási területének bemutatása mellett kitért tudománypolitikai kérdésekre is. Ismertette az általa vezetett kutatócsoport munkamódszereit, kutatási irányait és eredményeit. Kérdésekre válaszolva kifejtette véleményét a kutatás finanszírozásának és a fiatal tudósok itthon tartásának problémáiról.

- A nyári szünet után, szeptemberben Gergely János akadémikus, az MTA Bolyai-kuratórium elnöke közérthető és szemléletes előadást tartott az immunológia elméleti és gyakorlati kérdéseiről. A résztvevők az előadás után több érdekes kérdést intéztek a professzor úrhoz az emberi szervezet öröklött és szerzett betegségeiről, illetve a mérgekkel szembeni közömbösségről.

- Októberben Enyedi György akadémikus, az MTA alelnöke a globalizációról, az akarva-akaratlanul mindenkit érintő földrajzi, politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális jelen-

ségről tartott vitára ösztönző előadást.

- Novemberben *Kandidátus vagy PhD* címmel vitát rendeztünk a hazai tudományos képzési és minősítési rendszerről. Ez a téma készítette hozzászólásra a legtöbb résztvevőt, a vitát nem zártuk le, folytatni fogjuk.

- Decemberben és januárban az ünnepekre, valamint a téli vizsgaidőszakra tekintettel nem tartottunk klubrendezvényt.

- 2002 februárjában Kroó Norbert, az MTA főtitkára tisztelte meg jelenlétével a klub tagjait, akik aktuális, az ösztöndíjjal kapcsolatos gazdasági és anyagi természetű kérdésekről faggatták.

- Márciusban Vizi E. Szilveszter, a KOKI igazgatója, a MTA alelnöke volt a vendégünk. Életpályájának rövid ismertetését követően tudománypolitikai és tudományos közéleti kérdésekre válaszolt. Ismertette terveit, tudománypolitikai koncepcióját, úgy is mint az MTA egyik elnökjelöltje.

További terveinkről

Terveink között szerepel, hogy a vidéki egyetemi városokban és akadémiai központokban létrehozzuk a Bolyai Klub tagozatait. Örömmel tudatjuk, hogy a Debreceni Akadémiai Központban 2001. november 21-én, 39 fővel megalakult a klub helyi tagozata. 2002-ben, a Bolyai-bicentenárium évében – szintén vidéken – tudománypolitikai konferenciát szervezünk a Bolyai-klub tagjainak, ahol terveink szerint a korosztályunkat érintő kérdéseket is megvitatjuk.

Az év elején vegre beindítjuk számítógépes levelezőrendszerünket, amelyen klubtagjaink közvetlenül cserélhetnek egymással információt és véleményt. Szükségesnek tarjuk, hogy a Bolyai kutatási ösztöndíjasok korosztálya véleményt nyilváníthasson tudománypolitikai kérdésekben. Erre keressük a megfelelő publikálási fórumot.

*Dr. Izsák Éva
elnök (Bolyai Klub)
izsakeva@ludens.elte.hu*

A PRO SCIENTIA ARANYÉRMESEK TÁRSASÁGA

*Összefoglaló áttekintés
a PSAT szervezetéről és tevékenységéről*

Az 1989 óta a Pro Scientia Aranyérem kitüntetésben részesült fiatal kutatók (oktatók és „civiliek”) az egyesületi törvény szerint működő civil szervezetet (nyilvánvártartásba vett egyesületet) hoztak létre, amelynek számos hivatalos célja mellett egyik legfontosabb szándéka, hogy az Aranyérmeseket közösséggé kovácsolja, lehetőséget teremtsen egymás személyes és szakmai megismerésére, a fiatal értelmiség kutatásainak bemutatására.

I. Társaságunk története 1992-ben kezdődött, amikor az 1989-ben és '91-ben Aranyérmert szerzett nemzedéknek az akkor még Országos Tudományos Diákköri Tanács (OTDT) és a Magyar Tudományos Akadémia megrendezte az első konferenciát. A jelenlevők közfelkiáltással döntöttek egy társaság alapításáról, megválasztották az elnökét (Kiss Rita) és társelnökét (Bánáti Diana), valamint megállapodtak a szervezeti felépítésében. A frissen megalakított ügyvivő testület (ÜT) még aznap este összeült, és megszerkesztette a társaság első alapszabályát, abban rögzítette, hogy a társaság rendes közgyűléseire mindig a kétvétenként megrendezendő *Pro Scientia Aranyérmesek Konferenciáján* (PSAK) kerül sor.

1994-ben került sor a második konferenciára, amelyet még mindig az OTDT rendezett, és amelyen a jelenlevők az alapszabály lényeges módosítását határozták el (ezt követően dolgozta át az eredeti, *ad hoc* verziót

az ÜT a jogszabályoknak is megfelelő, nyilvánvártartásba vétel céljából benyújtható formára), valamint átalakították a társaság szervezetét: az ÜT létszáma csökkent, elnöke Osvay Károly fizikus, társelnöke Dinnyés András állatorvos (időközben az MTA doktora) lett.

1996-ban a háromnapos PSAK III-t az ÜT egyik tagja, Saman Kothalawala szervezte a DOTE TDT-vel és az OTDT-vel együttműködve Debrecenben (DOTE, DAB) – nagy sikerrel. A konferencia három szekciójában szinte minden tudományterületen számos előadás hangzott el. Az ekkor tartott közgyűlés végleges alapszabályt fogadott el, valamint ismét Osvay Károlyt választotta elnöké. Dinnyés András alelnök lett.

1998 őszén a PSAT elnöke, Osvay Károly szervezésében Szeged (JATE, SZAB) adott otthont a háromnapos PSAK IV-nek, amely bőséges és sikeres bemutatkozási fórumnak bizonyult minden résztvevő számára. A már hagyományos közgyűlés lényegében nem módosította társaságunk szervezetét, amely időközben tanúságot tett működőképeségéről, csupán az ÜT-t alakította át kissé: Osvay Károly után Balogh Juditot választotta meg a társaság elnökévé, míg Osvay alelnök lett. 1998-ban egy dologban lényegesen módosult az alapszabályunk: a közhasznú működésre tekintettel határoztunk arról (ez jogszabályi kötelezettség), hogy a PSAT ezentúl évente tart közgyűlést.

2000 őszén Sopronban (NYME) újabb sikeres konferenciát rendeztünk csaknem 70 résztvevővel, amelynek főszervezője az ÜT egyik tagja, Jánoska Ferenc volt. A közéleti

jellegű beszélgetés témája ezúttal a kutatás finanszírozása volt. Vendégeink többek között az OM részéről Pálincás József akkori államtitkár, Kiss Ádám felsőoktatásért felelős helyettes államtitkár, Rudan Ferenc főosztályvezető (EU 5. keretprogram), továbbá az OTKA és a TEMPUS Közalapítvány képviselői voltak.

II. 1994-ben a PSAT aktívan fejlődni kezdett. Hatékony működésének főbb állomásai, *eredményei*:

- A társaság – képviselői által – bekapcsolódott (és azóta is tevékenyen részt vesz) mindazoknak az országos fórumoknak a munkájában, amelyeknek meghatározó befolyásuk van a fiatal oktatók, kutatók, doktoranduszok, habilitánsok, röviden a fiatal tudományos értelmiség sorsának alakításában. Így részt veszünk az OTDT munkájában, amely (az OTDT elnöke, Szendrő Péter professzor mellett nem kis részben Osvay Károly és a mindenkori ÚT munkájának eredményeképpen) 1998/99-re lényegében lefedte az évtizedeken át jó száddal, de csupán „szokásjogi alapon” történt megmérettetés (OTDK) és díj-odaítélés (döntés) korrekts, tiszta és átlátható rendszerét. A PSAT tagjai aktívan részt vesznek az OTDT különböző szakmai bizottságainak munkájában is.

- A PSAT képviselője tanácskozási jogú tagja lett az Országos Doktori és Habilitációs Tanácsnak (ODHT), a hazai doktorképzés rendjéért felelős szervezetnek, valamint az etikai ügyekben döntő fórumként létrejött ODHT Etikai Bizottságának, amely a doktori és habilitációs cselekmények során bekövetkezett sérelmek orvoslására, az ilyen jellegű vitákban (visszaélések, szabálytalanságok, stb.) való döntésre hivatott.

- Együttműködési megállapodás jött létre a Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) és a PSAT között, majd 1998-ban a PSAT tagjait a DOSZ *elismert tagjaivá* nyil-

vánította, ezzel is hangsúlyozva céljaink részbeni közösségét és erőink egyesítését a hatékonyabb fellépés érdekében. A PSAT részt vett az MKM posztdoktori rendszerének kialakításában és – a DOSZ-szal együtt – a nappali tagozatos, állami ösztöndíjas doktoranduszok jelenlegi, a korábbinál jóval kedvezőbb ösztöndíj-helyzetének kialakításában. A PSAT tagjai kivették a részüket a DOSZ *Tavaszi Szél* nevű rendezvényének szervezéséből, vezetéséből is.

- A PSAT akkori vezetése 1994 és 1996 között tárgyalásokat folytatott a Honvédelmi Minisztériummal a PSAT-tag férfiak sorkatonaságának kérdéséről. Az elért eredmény (azaz a PSAT-tagoknak – kérvény alapján – adható szolgálat*halasztás*) a jelenlegi helyzetben (NATO-tagság) valószínűleg vagy tovább bővíthető, vagy a probléma mindentől megszűnik (hivatásos hadsereg).

- A PSAT-nak képviselője van a *Pro Scientia Alapítvány* kuratóriumában. Több aranyérmes tagtársunk a *Pro Renovanda Alapítványok* szakkuratóriumainak tagja.

- Társaságunkat 1998 februárjában „vendégül látta” a *Professzorok Batthyány Köre* (PBK), a találkozon a magyar tudomány és felsőoktatás megújítása, az oktatás, a tudományfinanszírozás és a tudománypolitika került napirendre. Az előadások *Befutás vagy kifutás? – Pro Scientia Aranyérmes fiatalok a kutatói karrier lehetőségéről* címmel hangzottak el és jelentek meg nyomtatásban is.

- Az 1999 nyarán Magyarországon megrendezett *International Forum of Young Scientists* szakmai részének szervezésében illetve magán a konferencián meghívottként számos PSAT-tag vett részt.

- Az 1998-as „PBK-vendégeskedés” 2000. szeptember 30-án Kecskeméten, a *Tehetség gondozás 2000* címmel megrendezett konferencián folytatódott. Az ott készült anyag hozzáférhető (és olvasható) nyomtatott formában is (Gondolatok Tára).

A PSAT e tevékenységei természetesen tovább folynak. A szakmai szervezetekben a PSAT – a korábbi képviselők munkájának érdeméért – elismert tényezővé vált, szavunkat figyelembe veszik, véleményünket kikérik a különböző fórumokon. Ezt a jövőben is folytatni, ahol és amennyiben lehet, erősíteni kell. AZ OTDK rangját, színvonalát és megbecsültségét, az Aranyérem tekintélyét megvédeni és megerősíteni (természetesen másokkal együtt) elsősorban a mi feladatunk. Tervezzük a kreditrendszer bevezetésével és a doktori képzéssel és fokozatszerzéssel kapcsolatos jogszabályi változtatásokban való további közreműködést, valamint egy felmérést arról, hogyan is alakul az Aranyérmesek közösségének sorsa: milyen arányban maradnak tanszékeken, lesznek/lettek/voltak doktoranduszok, maradnak a kutatásban, publikálnak – vagy éppen mennek ki soraikból fiatal kutatók a gyakorlatba, és válnak el (vagy távolodnak) a tudománytól, stb.

III. Ennek az évnek jeles vállalkozásai közé tartozik az UNESCO által támogatott együttműködés előkészítése és ebben a PSAT aktív részvétele. Egyéb tervezett programjaink mellett 2002 őszén (terveink szerint november 7-9. között) újabb, immár a VI. tudományos konferencia elé nézünk. A konferencia szervezetünk életében már hagyományosnak mondható (lásd fentebb a felsorolást). Sokan számítanak rá, jelenlétükkel, előadásukkal tisztelik meg. Ez a PSAT legfőbb rendezvénye, amelyen minden tag számára adott a megjelenési, megmutakozási és megnyilatkozási lehetőség.

A PSAKonferenciák hagyományosan az alábbi célokat tűzik maguk elé:

1. Szakmai nyilvánosság

Lehetőséget ad arra, hogy a fiatal és máris figyelemre méltó hazai és nemzetközi eredményeket elért tudósgeneráció legjobbjai, azaz a PSA-érmesek a tudományterületük

prominensei, akadémikusai által elnökölt szekciókban ismertessék tudományos eredményeiket, illetve kutatási elképzeléseiket. A PSA konferencia súlyát, jelentőségét növeli, hogy az elhangzott előadások magyar változatát és idegen nyelvű kivonatát önálló kötetben, konferencia-kiadványban megjelentjük.

2. Interdiszciplinaritás

A konferencia egyedülálló alkalom arra, hogy a különböző tudományterületek jelenlévő képviselői valódi interdiszciplináris eszmecsere folytassanak.

3. Tudományos közéleti fórum

Az eddigi hagyományoknak megfelelően a konferencia keretében egy kerekasztal-beszélgetésre is sor kerül, amelyen a fiatal tudósokkal (az érmesekkel) egy asztalhoz ülő szekcióelnökök valamint felsőoktatási és kutatóintézeti vezetők, a kormányzat, a hazai tudományfinanszírozási és tudománypolitikai szervezetek magas szintű képviselői – éppen az aktuális szervezői elképzelések és jelzett igények szerint – a konferencia plénumának általában parázs hangulatú kérdései, észrevételei alapján együtt vitatják meg a hazai tudományos utánpótlás, az elitképzés és a tudományos kutatás aktuális kérdéseit.

Az idei konferenciának Miskolc városa és ennek aranyérmesei adnak otthont (terveink szerint a Miskolci Egyetemmel és az MTA Miskolci Területi Bizottságával együttműködve), a Tudomány Napjához kapcsolódó rendezvények sorában. A konferencián – a hagyományos három szekcióban valamint poszterrel – idén is 40-50 fiatal kutató tudományos előadására számítunk. A konferencia nyitott, arra minden tudományág és –szak művelőit, képviselőit szeretettel várja a Pro Scientia Aranyérmesek Társasága.

*Dr. Balogh Judit
az Ügyvivő Testület elnöke, Debreceni
Egyetem JÁTI Jogtörténeti Tanszék
judit@smart.dote.hu*

A BOLYAI MŰHELYRŐL

*Dr. Somody Imre kuratóriumi elnök
gondolatai – 2002. január*

2000 tavaszán, a Bolyai-díj első átadási ünnepségén ugyanannyi tehetséges diák vett részt az ünnepi alkalmon, mint ahányan a magyar közéletet, illetve a magyar tudományos életet képviselték. A televízió közvetítése és a sajtó tudósításai jóvoltából nagyon sokakat fogott meg a Bolyai-díj üzenete: a tudományos élet fejlődését – lehetőségeinkhez mérten – mindannyiunknak támogatni kell.

Az ünnepség élménye arra ösztönzött bennünket, hogy keressük és találjuk meg a módját, hogyan segíthetnénk a diáknemzedék legjobbjainak önmaguk tehetségének kiteljesítésében. A diákokkal folytatott beszélgetésekben körvonalazódott az az elképzelés, hogy jó lenne egy *szellemi műhely* létrehozni. Egy olyan műhelyt, amely segíti a *jövendő ifjú tudósokat, hogy – a szakmai elismerésre való törekvés mellett – többoldalú, együttműködni képes, a művészeteket ismerő, társadalmi felelősséggel gondolkodó és cselekvő emberré képezhessék magukat.*

Régi tapasztalat, hogy a nagy teljesítményeket létrehozó, világhírű tudósok érzékenyen kötődtek az eleven élethez, és a művészeti élet nagy alkotásaihoz is. Az élettapasztalat, a tudományos és a művészi alkotás kölcsönhatása segítette az értékkeremtés folyamatát, időtállóvá, hitelessé tette műveiket.

Ez a közös gondolkodás erősítette meggyőződésünket abban, hogy egy olyan műhelyt kell létrehozunk, ahol *az élet, az ember, az értékek és a minőség tisztelete* a legfontosabb közös nevező; ahol találkozhatunk az emberiség nagyszerű alkotásaival; ahol mi,

az idősebb generáció képviselői és a diákok együtt beszélgethetünk a művek tükrében életünkről. Műhely, amely *nyitott a diáknemzedék legjobb képviselői előtt*, akik közül reményeink szerint egyre többen bekapcsolódnak a szellemi alkotó tevékenység és a társadalmi aktivitás előszobáját jelentő munkánkba.

Az előkészítés során világosan kirajzolódtott, hogy a Bolyai Műhely legfontosabb feladata a *tehetségek gondozása*. Segíteni szeretnénk a fiataloknak abban, hogy felismerjék saját tehetségük természetét, és a legigényesebben kiműveljék azt. A műhely tanítóinak ezt a végeredményben önművelő tevékenységet kell segíteniük.

A Bolyai Műhely hivatása a fiatal magyar nemzedék legtehetségesebb tagjait segíteni, hogy közös munkában tárják fel egyéni tehetségüket, emeljék erkölcsi normáikat, fejlesszék szellemi értékeiket és mélyítsék el a minőség iránti elkötelezettségüket. Továbbá erősítsék alkotó- és kommunikációs készségüket, nyelvi kultúrájukat, és így a 21. században hazánk országépítő egyéni ségév válhassanak.

A Bolyai-díj első díjazottja, dr. Freund Tamás hangsúlyozta: az emberiség egyik legnagyobb problémája, hogy felborult az évezredekken keresztül fennálló viszony az ember belső világa és a külvilágból hozzá eljutó információk között. Korunkban a külső információ vált dominánssá. Az egyensúly helyreállítása komoly feladatokat ró mindannyiunkra, hiszen belső világunk alapozza meg erkölcsünket, kreativitásunkat, érzelmeinket.

A Bolyai Műhely Alapítvány lehetőségeket akar teremteni a világról alkotott képünk és gondolkodásunk igényes fejlesztéséhez. ...

Hiszem, hogy a közös szellemi munka hazánk sorsa szempontjából elsődrendű fontosságú. Hiszem, hogy Bolyai János és a magyar tudósok művei csak akkor tudják teljesíteni küldetésüket, ha *minden nemzedék megtalálja és felkészíti a kor kihívásaira tehetségeit*, akik képesek az elkezdett munkát új alkotásokkal és a társadalmat előrevivő tettekkel folytatni. Meg kell értenünk, hogy tudásunk és teljesítményünk minősége meghatározza, mennyire leszünk képesek megoldani gondjainkat.

Bolyai Műhely Alapítvány

A Bolyai Műhely Alapítványt a Bolyai-díj Alapítvány hozta létre 2001 májusában. Az alapítvány közhasznú szervezet.

Tevékenységünk három fő területre koncentrálódik. Ezek:

1. Az Önképző Műhely keretén belül folytatott kislétszámú, intenzív csoportfoglalkozások. Céljuk annak megtapasztalása, miként tudnak ezek a nagy tudású, de különböző indíttatással és tapasztalattal rendelkező fiatalok általános emberi értékekről egymással párbeszédet folytatni.

2. A Bolyai Műhely tagságát 2002 végén mintegy 1500 diák alkotja majd. Intranetes adatbázisukat 2002 őszéig építjük ki. A tagok számára – főként az Önképző Műhely munkájára alapozva – olyan audiovizuális anyagokat állítunk össze, amelyek segítségével egyénileg is végezhetik munkájukat.

3. Az Intranet adta lehetőségeket a tudáshozzáféréseken és a képzésen túl arra kívánjuk felhasználni, hogy a kiváló, de szakcélok mentén élő nemzedék közös, nemzetet érintő témákban elkezdjen egymással önállóan is párbeszédet folytatni.

Alapítványunk céljának megvalósításához széles bázisra van szükség. A Kuratórium a Programbizottság támogatásával úgy döntött, hogy ennek elérése céljából létrehoz egy olyan Intranet-rendszert, amely magában foglalja hazánk 1500 legtehetségesebb 25 év

alatti fiatalját. Az OKTV-k legkiválóbbjai (kb. 700 diák) alanyi jogon lesznek tagjai a rendszernek. Megközelítően 100 diákat a Műhely tagjai és tanítói ajánlanak. Az Alapítvány Kuratóriumának döntése alapján 700 diákat pedig az ország kiemelkedő középiskolái, egyetemei és főiskolái javasolnak. Az adatbázis kiépítése folyamatban van. Terveink szerint 2002 nyarán lehetővé válik az Intranet rendszer tesztelése, majd használatba vétele a 2002/2003. tanév elején.

A Bolyai Műhely Alapítvány főbb szervezeti egységei és azok tagjai:

A KURATÓRIUM: DR. SOMODY IMRE, a Kuratórium elnöke, Bolyai-díj alapítója, közgazdász, üzletember; DR. BEREZCKY LORÁND művészettörténész, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója; BRODY, ALEXANDER nemzetközileg elismert reklámszakember és író; DR. FREUND TAMÁS akadémikus, agykutató, a *Bolyai-díj 2000* díjazottja; DR. ROSKA TAMÁS akadémikus, informatikus, a *Bolyai-díj 2002* díjazottja.

A PROGRAMBIZOTTSÁG: DR. VARSZEGI ASZTRIK püspök, pannonhalmi főapát, a Bizottság elnöke; DR. PÁRDANYI MIKLÓSNÉ tanár, Szent Margit Gimnázium, a Bizottság titkára; BENYHE ISTVÁN tanár, szakközgazdász, az Egészségügyi Minisztérium politikai államtitkára; BRODY, ALEXANDER nemzetközileg elismert reklámszakember, író; DR. CSÁNYI VILMOS akadémikus, etológus, egyetemi tanár; DR. SÁNDOR PÉTER egyetemi tanár, a SE Élettani Intézetének igazgatóhelyettese.

A BOLYAI MŰHELY TANÁRAI: KÖHALMI FERENC filmkritikus, filmesztéta, az Önképző Műhely koordinátora; DR. BORBÉLY SÁNDOR főisk. tanár, író, irodalomtörténész; DR. MANDICS GYÖRGY matematikus, író, esszéíró.

*Bolyai Műhely Alapítvány • Kún Éva ügyvezető •
Postai cím: 1364 Budapest, Pf.: 239. • Tel: 266 8378;
Fax: 266 5390 E-mail: bolyaimuhely@axelero.hu
www.bolyaimuhely.hu*

KUTATÁSI LEHETŐSÉGEK KÖZÉPISKOLÁSOKNAK

A kezdeményezés ismertetése

1995-ben olyan rendhagyó kezdeményezés indult útjára, amely kiemelkedően tehetséges középiskolás diákok számára hazai és külföldi kutatóhelyeken ad kutatási lehetőségeket (Csermely P. és mtsai., 1997). Vannak mentoraink Ausztriában, Ausztráliában, Jugoszláviában, Kanadában, Romániában és az USA-ban is. Az érdeklődő diákok Magyarország egyetemén hazánk tudományos életének kiemelkedő személyiségeivel együtt végezhetnek kutatómunkát. A diák és mentora között általában nem csak munkahelyi, hanem személyes jó barátság is kialakul. A tehetséges diákok és a kutatásban segítő tanáraik, mentorai egymásra találását egy olyan könyv segíti, amely a mentorok listáját tartalmazza. Már az első, 1996-os mentorlista is közel háromszáz tudományos műhelyt sorolt fel, amelyek száma a 2002-re napvilágot látott hatodik, bővített kiadásban csaknem százra növekedett. A tehetséges középiskolásokat összesen 2700 kutatási témában, 37 magyar városban működő kutatóhelyen várják. A mentornak jelentkezők között a Nobel-díjas *Oláh György*, a Magyar Tudományos Akadémia további 75 tagja, alkotmánybíró, és a különböző szakterületek kiemelkedő professzorai akadnak. A kezdeményezés védnökségét *Mádl Ferenc* köztársasági elnök, valamint *Pállinkás József* oktatási miniszter vállalta el. A mentorok listáját tartalmazó füzetet minden év elején az *összes* hazai és környező országbeli magyar középiskola igazgatója megkapja, és mintegy ezer

tehetséges diákhoz személyesen is eljut. A diákok kiválasztásának alapelve, hogy a mentorlista olyan diákok kezébe kerüljön, akik már valahol bizonyítottak, vagy akikre a környezetük felfigyelt. Jelenleg több mint 3500 itthoni és környező országbeli magyar diák kutat különböző kutatóhelyeken és középiskolai diákkörökben. Büszkéek vagyunk arra, hogy a kezdeményezésünk a tehetség gondozás mellett az esélyegyenlőség növeléséhez is hozzájárul: a diákok többsége kis falvakban (23%), illetve kisvárosokban (31%) él, több mint ötszáz diák pedig Erdélyből, a Felvidékről, illetve a Vajdaságból kapcsolódott be a hazai kutatásokba.

Kutató Diákok Országos Szövetsége

Az előbb röviden ismertetett kezdeményezés csak a középiskolásokra és az elsőéves főiskolai/egyetemi hallgatókra vonatkozik. Az ebből „kiöregedett” hallgatók számára, akik szeretnék tartani a kapcsolatot a mozgalommal, barátaikkal, mentoraikkal, a segítő pedagógusokkal és a középiskolai tudományos diákkörökkel, 1999-ben megalakult a *Kutató Diákok Országos Szövetsége* (Csermely P., 1999). Az egyesületnek sok száz rendes és még több pártoló tagja van. Nemrég kértük felvételünket a *Magyar Ifjúsági Konferencia* tagjai közé, hogy ezzel is bővítsük nemzetközi kapcsolatainkat. A szövet-

ség elnöke *Friedländer Elza* (DE ÁOK), alelnökei: *Ábermann Gábor* (BME, vegyész-mérnöki Kar) és *Földesi György* (ELTE TTK, biológus szak).

Középkolász tudományos diákköri konferenciák

1997 márciusában rendeztük meg a kutató diákok első országos konferenciáját Kecskeméten (Botond G. és mtsai., 1997), amelyet 1998-tól minden év nyarán egyhetes káptalanfüredi tábor követett (Csermely P. és mtsai., 2000). A konferenciákra eljött 40-80 kutató diák közül huszan-nyegenen számoltak be tudományos eredményeikről. Az előadások (poszterek) között szigorú szakmai mércével mérve is akadtak igen színvonalasak, de ennél sokkal többet mondott az a lelkesedés és témaszeretet, amely kivétel nélkül mindegyik előadást (és előadót) jellemezte. A 2001-es – ötödik – konferenciát egyhetes tábor keretében Káptalanfüreden rendeztük meg (Csermely P. és mtsai., 2002). Ettől az évtől bevezettük, hogy a táborba csak a már valamilyen konferencián/versenyen kutatómunkájukkal díjat nyert középkolászok jöhettek el. A konferencián több mint hatvanan vettek részt (nyolcan Erdélyből), az egyik fő esemény volt, hogy a diákok egy órán át beszélgethettek *Pálinkás József* oktatási miniszterrel, aki hivatalba lépésének első napján látogatott meg bennünket. A táborunkat megtisztelték a tudományos élet kiválóságai: *Vizi E. Szilveszter*, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke, *Lipták András*, az Országos Tudományos Kutatási Alap (OTKA) elnöke, valamint *Fekete Gábor*, *Somlyódi László* és *Roska Tamás* akadémikusok; akik bemutatkozásuk

után hosszú – néha egész délután tartó – beszélgetésbe merültek a középkolász táborlakókkal. (Azóta Roska Tamás Bolyai-, Somlyódi László pedig Széchenyi-díjat kapott.) Igen érdekes előadás hangzott el *Martin Archertől* Róma régészetének, és *Boros Ottiliától* a tehetség felismerésének és elviselésének témaköreiben. Bemutatkozott a Kutató Diákok Országos Szövetségének néhány támogatója is: a Bérés Alapítvány (*ifj. Bérés József* és *Bérés Klára*), a Magyar Innovációs Szövetség (*Pakucs János*, elnök), a Magyar Szabadalmi Hivatal (*Gács János*), a Magyar Tehetséggondozó Társaság (*Martin-kó József*, titkár) és a Richter Gedeon Rt. (*Paróczai Margit* és *Szombathelyi Zsolt igazgatók*). Volt éjjeli akadályverseny, hajnalig tartó vita az *Amadeus* és a *Kutya éji dala* című filmekről *Korcsmáros Tamás*, *Visnovitz Tamás* és *Ropolyi László* vezetésével, valamint párismereti totó a tábori királyi/királynői címért, és persze tábornüz is. Valamint kiosztottuk a KIKUZE (Kiváló Kutató Zenész) címet. Rendeztünk még művészeti versenyt: rajz, vers, novella és kézimunka „témakörökben” indultak diákjaink. A konferencia résztvevői egyben zsűritagok is voltak. Pontozásuk alapján a legjobb posztert *Korcsmár Péter* (a 2001. évi Ifjúsági Bolyai-díjas) mutatta be. Ezüstérmes lett *Pató Bálint* (aki azóta az összeurópai Tudományos és Innovációs Versenyen is II. díjat kapott, és egyben meghívták a 2001. évi Nobel-díjak átadására is), a harmadik helyet pedig *Amrein Krisztina* és *Tomor Katalin* poszttere szerezte meg. A konferencia utolsó napján megtartottuk a Szövetség éves közgyűlését, amelyen a jelenlévők titkos szavazással megválasztották a háromfős elnökség tagjait. Ők: *Pató Bálint* (pato@puskin.sote.hu) elnök; *Borsodi Zoltán* (zolitm@hotmail.com) alelnök; és *Korcsmáros Tamás* (korcsmaros@hotmail.com) alelnök. *Fülöp Lórándot* (flogika@yahoo.com) erdélyi diákképviselőnek kértük fel.

2000 óta kerül sor a kutató diákok legnagyobb éves seregszemléjére, a középiskolai Tudományos Diákkörök Országos Konferenciájára (TUDOK), amelynek eddigi két rendezvényén egyenként több mint 100 előadással százhatvanen vettek részt. A résztvevők közül hetvenen jöttek Erdélyből, a Felvidékről és a Vajdaságból. A szakmai zsűri értékelése alapján harmincan kerültek be az egyetemi diákkörök országos konferenciáinak (OTDK) junior tagozataiba, ahol 2001-ben 15-en nyertek I. díjat. 2002-től a TUDOK-ra csak a regionális konferenciákon már díjazott diákok juthatnak el. Ebben az évben a budapesti Fazekas Mihály Gimnáziumban, Győrben, Szegeden és Marosvásárhelyen rendeztünk regionális konferenciákat.

2002-ben a Kutató Diákok VI. Országos Konferenciáján kerül először sor arra, hogy a TUDOK nagydíjasai, a Magyar Innovációs Szövetség pályázata és más kutató diákversenyekek nyertesei angol nyelvű előadásokkal összemérhessék felkészültségüket, és kiderüljön, ki lesz az a diák, aki abban az évben a világ legjobb 25 középiskolás kutató diákjának egyikeként eljut a Nobel-díj átadására.

Külkapcsolatok

A kutatásban jó eredményeket elérő diákok kiemelkedő eredménnyel vettek részt ír, izraeli és német tehetséggyondozó táborokban. A kezdeményezést az 1998-as oxfordi és a 2000-es debreceni tehetséggyondozó konferencián nemzetközi összehasonlításban is egyedülállóan sikeresnek minősítették. Tevékenységünk elismeréseként a NATO és az UNESCO 2002-ben a kezdeményezést vezető *Csermely Péter* és a Nobel-díjas *Leon Lederman* vezetésével hazánkban rendezte meg a kutató diákokról szóló nemzetközi konferenciáját, amelynek védnöke az EU tudományos minisztere, *Phillipe Busquin* volt. 2001 őszen Washingtonban hetven amerikai tehetséggyondozó program-

nak mutattuk be munkánkat; a Cold Spring Harbor Laboratory-val, a National Institute of Health-szel (NIH), a Johns Hopkins Egyetemmel valamint a Rockefeller Egyetemmel együttműködési megállapodást készítünk elő. Ennek keretében 2002 nyarán *Mészáros Lívia*, a TUDOK 2001 egyik nagydíjasja két-hónapos tanulmányútra utazhat az NIH-be. Beléptünk az Ashoka Internationalba is, az indiai és a dél-amerikai programokkal kezdtük meg az együttműködést. Kiderült, hogy a magyar program már jelenlegi formájában is nagyobb, mint az USA-ban működő hasonló programok bármelyike.

A Kutató Diákokért Alapítvány

A kezdeményezés munkáját 1999-től egy közhasznú alapítvány, a *Kutató Diákokért Alapítvány* is segíti (Csermely P. és mtsai., 2000). Mivel a résztvevők számára minden program ingyenes, az alapítvány elsődleges feladata ennek finanszírozása. A kuratórium (*Botond Gergő, Csermely Péter, Friedländer Elza, Madarász Emília, Staar Gyula*) 2002-es munkaprogramjában az eddigiekben említett mentorlista és két országos konferencia megrendezése foglalja el a legfőbb helyet. Ezek mellett az alapítvány fontos dolga még iskolai diákkörök megalakulásának és működésének segítésére, regionális konferenciák rendezésére a kiírt pályázatok meghirdetése, a kutató középiskolások (különösen a határon túli iskolákból érkezők) segítése és a legjobbak külföldi tehetséggyondozó táborokba való eljuttatása. (Idén *Rovó Petra* Németországba, *Huszenicza Zsuzsa* és *Nikowitz Krisztina* Izraelbe, *Toldi Gergely* pedig Írországba utazott.) 2002-től Pálinkás József oktatási miniszter céltámogatásával az

Alapítvány munkáját egyszemélyes iroda is segíti.

A Kutató Diákokért Alapítvány 1999-től minden évben pályázatot írt ki az iskolai tudományos diákkörök megalakulásának segítésére. A pályázatokra eddig több mint kétszáz diákkör alakult meg az ország középiskoláiban, Erdélyben, a Felvidéken és a Vajdaságban. A kezdeményezés egyik új fejleményeként *Falus András* akadémikus, *Mandl József* egyetemi tanár és *Pléh Csaba* akadémikus kezdeményezésére egyre másra alakulnak meg az egyetemekhez, kutatóintézetekhez kötődő középiskolai tudományos diákkörök. Nagyon örülnénk annak, ha a Magyar Tudomány olvasói közül potenciális, vagy akár jelenlegi mentoraink elgondolkodnának azon, látnak-e lehetőséget egy ilyen diákkör megalakítására kutatóhelyükön. Amennyiben további információkat kérnek a már működő diákkörökről, ezt a csermely@puskin.sote.hu e-mail címre írva érthetik el.

1999 novemberében *Tehetségsegítés 99* címen rendeztük meg a tudományos kutatómunkában résztvevő diákokat ajánló középiskolai tanárok konferenciáját (Csermely P., 1999). Anyagi lehetőségeink bővülésével 2002-től a középiskolai kutató tanárokat is határozottabban tudjuk segíteni. Tanári kutatói díj alapításával, tanár–diák kutatópárok ösztönzésével, a *Kutató Tanárok Egyesületének* megalakításával, virtuális nemzetközi csapatok megalakításával, a tananyagfejlesztéshez való hozzájárulással szeretnénk segíteni kutató tanáraink munkáját. Kérjük, ha olvasóink

közül valakinek ehhez az új, most formálódó programhoz további ötletei lennének, jelezze.

2002-ben először nyílt lehetőség arra, hogy támogatóink személyi jövedelemadójuk 1 %-át a Kutató Diákokért Alapítványnak is felajánlhatták. Aki legközelebb úgy dönt, hogy az SZJA 1 %-ával megtisztel minket, írja az alapítvány adószámát – 18235331-1-01 – az adónyomtatvány megfelelő rubrikájába. Az adományokat előre is köszönjük, a bizalmat igyekszünk a középiskolai TDK munka nehezét elvégző pedagógus kollégáinkat jobban segítő tevékenységgel megszolgálni.

Az alapítvány és a mozgalom munkájáról, valamint még sok más lehetőségről részletes és naprakész információ található a kezdeményezés honlapján, a <http://kutdiak.hu> címen. Az érdeklődő középiskolások, pedagógusok, illetve leendő mentortársaink ezen a honlapon, illetve a diákelnökség fenti e-mail címein kereshetnek meg bennünket.

Borsodi Zoltán

diák-alelnök (Jurisich Miklós Gimnázium, Kőszeg), zolitm@hotmail.com

Csermely Péter

a biológiatud. doktora, egyetemi tanár (Sемmelweis Egyetem), csermely@puskin.sote.hu

Korcsmáros Tamás

diák-alelnök (Kürt Gimnázium, Budapest), korcsmaros@hotmail.com

Pató Bálint

diákelnök (Ciszterci Szt István Gimnázium, Székesfehérvár), pato@puskin.sote.hu

IRODALOM

Botond G., Böde Cs. Csermely, P. és Szöllösi A.: Középiskolások Kutatók I. Országos Konferenciája. *Természet Világa*, 1997, 128, CV-CVI.

Csermely P.: Scientific Research Training for Gifted Children in Hungary. *The Biochemist*, 1999, June, 21:28-30.

Csermely P., Koltai É. és Kovács Á.: Középiskolások kutatók. *Magyar Tudomány*, 1997, 104, 841-845

Csermely P., Halász G., Jenei G., Máthé J., Mikló L., Solymári D., Szekeres Á., és Tamás G. Research Training between 14 and 18 in Hungary. *Biochem. Education*, 2000, 28, 132-133.

Csermely P., Amrein K., Borsodi Z., Korcsmár P., Korcsmáros T., Pató B. és Tomor K.: Középiskolások Kutatók V. Országos Konferenciája. *Természet Világa*, 2002, 133, IX-XI.